

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора
Бацилєвої Ольги Валеріївни на дисертацію
Зброжик Євгенії Володимирівни «Психоемоційні стани матерів з
передчасними пологами як чинник постнатальних діадних стосунків»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 – медична психологія**

Дисертаційна робота Зброжик Євгенії Володимирівни присвячена актуальній проблемі сучасної психологічної науки – дослідженню психологічних особливостей постнатальних діадних стосунків, а також розробці заходів психофізичної допомоги недоношеним дітям на першому році життя та їх матерям шляхом впровадження програми комплексної психофізичної реабілітації в біо-соціальній системі «мати-дитина». Висунута проблема має велику теоретичну, практичну та соціальну значущість, оскільки присвячена питанню збереження загального та репродуктивного здоров'я населення, що, за сучасними уявленнями, є одним із важливих показників соціально-економічного розвитку суспільства і якості життя його громадян.

На теперішній час питання супроводу породіль та новонароджених, особливо після патологічних та ускладнених пологів, залишається у центрі уваги як лікарів акушерів-гінекологів та неонатологів, так і психологів. Так, зокрема сучасні досягнення медичних технологій зумовлюють постійне збільшення кількості недоношених дітей, що вижили, та які потребують тривалого спостереження, виходжування та якісного лікування; при цьому їх матері потребують не тільки медичного, а й психологічного супроводу.

Принципи організації медичної допомоги під час вагітності, пологів та у післяпологовому періоді у нашій країні передбачають регулярний контроль за соматичним станом жінки та станом розвитку плоду, з метою профілактики та своєчасного усунення перинатальних та акушерських ускладнень; у той же час на сьогодні майже відсутній системний

психологічний супровід вагітності, пологів та післяпологового періоду. Відомо, що саме емоційна сфера особистості першою реагує на будь-які зміни, а наявний щільний зв'язок між психоемоційним станом жінки та перебігом вагітності, пологів, післяпологового періоду, станом внутрішньоутробного плоду та новонародженого, дозволяє розглядають діаду «мати-дитина» як єдину біо-психосоціальну систему, ефективно функціонування якої є вкрай необхідною для підтримання оптимального психо-фізичного стану та забезпечення нормального розвитку народженої дитини. Отже, проблема пошуку шляхів покращення взаємодії у діаді «мати-дитина», та впровадження відповідних реабілітаційних заходів, починаючи з раннього післяпологового періоду, особливо у випадку передчасних пологів і народження недоношеної дитини, є вельми актуальною та своєчасною.

Дисертаційне дослідження виконане в межах комплексних науково-дослідних тем «Діяльнісна самореалізація особистості в освітньому просторі» (номер держреєстрації 0114U000602, 2014-2016 рр.) та «Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми» (державний реєстраційний номер 0118U003098, 2018–2020 рр.) лабораторії психології навчання імені І. О. Синиці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.

Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 2 від 23.02.2015 р.) й узгоджена рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №7 від 27.10.2015 р.).

Дисертанткою визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дисертаційного дослідження, до методологічного обґрунтування яких виникли певні питання, але які достатньою мірою відповідають заявленій темі. Метою роботи було виділено встановлення психологічних особливостей постнатальних діадних стосунків, розробки заходів щодо психофізичної допомоги недоношеним дітям на першому році життя та їх

матерям, шляхом розробки та впровадження програми комплексної психофізичної реабілітації в біо-соціальній системі «мати-дитина». Відповідно до мети було сформульовано наступні завдання: узагальнити науково-методологічні засади дослідження системи постнатальних діадних стосунків та моделей психофізичної реабілітації в комплексному лікуванні недоношених дітей; встановити закономірності психоемоційного статусу жінок, які народили передчасно впродовж року після народження дитини; вивчити особливості психофізичного розвитку недоношеної дитини впродовж першого року життя; розробити і перевірити ефективність програми комплексної психофізичної реабілітації в єдиній біо-соціальній системі мати-дитина з урахуванням феноменології постнатальних діадних стосунків.

Дисертація В. Є. Зброжик є комплексним теоретико-експериментальним дослідженням; до найбільш вагомих результатів, що становлять практичну цінність роботи, належать такі: запропоновано психологічно та патогенетично обґрунтовані комплекси психофізичної реабілітації недоношених дітей та їх матерів в єдиній соціо-біологічній системі «мати-дитина» на передпологовому етапі, ранньому постнатальному (післяпологовому – для матері) етапах та різних етапах першого року життя дитини. Варто відмітити, що впровадження запропонованого комплексу в практику перинатальних центрів та інших закладів охорони материнства і дитинства України дозволить підвищити ефективність виходжування недоношених дітей та покращенню якості життя і психологічного благополуччя їх матерів.

Ознайомлення з рукописом та авторефератом дає підстави висновку щодо досвідченості автора дослідження та розуміння сутності наукової проблеми, відповідальності за результати наукового пошуку, узагальнення та обґрунтованість висновків. Варто наголосити, що проблема дослідження має міждисциплінарний характер, а її розв'язання передбачало вивчення широко кола питань в різних наукових галузях, зокрема психології та медицини.

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел нараховує 217 найменувань, з яких 84 джерел іноземною мовою; отже, дисертанткою проаналізовано значний обсяг наукових джерел вітчизняних, а також велика кількість іноземних авторів, що стосуються теми роботи.

Достовірність і надійність результатів дослідження забезпечено теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних положень, концептуальною відповідністю поставленої проблеми сучасним методам дослідження й узагальненням та адаптацією наукових концепцій.

Завершеність роботи, її практична зорієнтованість визначається розробленням та експериментальною перевіркою ефективності програми комплексної психофізичної реабілітації в єдиній біо-соціальній системі «мати-дитина» з урахуванням феноменології постнатальних діадних стосунків. На окрему позитивну оцінку заслуговує детально виписана система запропонованих реабілітаційних заходів недоношених дітей в біо-соціальній системі «мати-дитина».

Висновки дисертаційної роботи є в цілому переконливими та чітко сформульованими, відповідають поставленій меті та завданням дослідження. Виклад матеріалу в розділах дисертації є послідовним та пов'язаним між собою.

Підсумовуючи зазначене вище, особливо варто наголосити на та таких сильних сторонах дисертаційного дослідження Є. В. Зброжик, як безперечна актуальність та оригінальність розв'язання складної міждисциплінарної соціально значущої проблеми. Крім того, представлена робота окреслює широкі перспективи для подальшого дослідження.

Загалом можна відзначити достатній науковий і методичний рівень представленого дисертаційного дослідження. Не підлягає сумніву наукова новизна дослідження, яка передусім полягає у тому, що обґрунтовано психоемоційні стани матерів з передчасними пологами як системотвірний чинник в структурі постнатальних діадних стосунків з позицій медичної та генетичної психології розглянуто біо-соціальну систему «мати-дитина»; на

засадах генетичної психології розроблено комплекс антистресової пластичної гімнастики для жінок у ранньому та пізньому післяпологовому періодах, комплекси заходів фізичної реабілітації недоношених дітей; доведено зв'язок між показниками фізичного та психоемоційного стану матерів та станом показників психомоторного розвитку дітей першого року життя, представлено його порівняльний аналіз та моделі; встановлено, що проведення превентивної та поточної психокорекції з використання аудіовізуальної стимуляції дозволяє знизити рівень стресового напруження та реактивної тривожності у матерів, що народили недоношених дітей до показників, характерних для жінок, що мали фізіологічні пологи; констатовано динаміку психофізичного розвитку недоношених дітей при застосуванні комбінованих заходів реабілітації.

Слід також підкреслити, що результати дослідження підтверджуються та повною мірою відображаються в наукових публікаціях авторки. Усі публікації прямо пов'язані з темою дисертації та відображають її зміст. Основний зміст роботи висвітлено у 10 наукових публікаціях, з них 4 в фахових журналах з психологічних наук та 4 – у фахових виданнях з медичних наук, 1 стаття в іноземному науковому виданні, 1 розділ монографії.

Дисертаційне дослідження Зброжик Євгенії Володимирівни охоплює широкий спектр проблем сучасної психологічної науки та має як теоретичне, так і практичне значення. Отримані результати та сформульовані на їхній основі висновки можуть бути використані для подальшої розробки питання комплексного супроводу породіль та новонароджених із застосуванням відповідних реабілітаційних заходів; розроблені на основі результатів досліджень методичні рекомендації впроваджено в практику охорони здоров'я, в процес підготовки фахівців.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Зброжик Євгенії Володимирівни, вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження та пропозиції:

1. Заявленою темою роботи є «Психоемоційні стани матерів з передчасними пологами як чинник постнатальних діадних стосунків», тоді як об'єктом та предметом дослідження виокремлено відповідно «постнатальні діадні стосунки в єдиній біо-соціальній системі «мати-дитина»» та «психофізична реабілітація недоношених дітей в біо-соціальній системі «мати-дитина»». Доцільно надати пояснення щодо окреслених невідповідностей.
2. Представлене в роботі емпіричне дослідження, на нашу думку, набуло б ще більшої вагомості та практичної значущості, якщо було б розширено комплекс психодіагностичного інструментарію для дослідження психоемоційної сфери породіль, а також включення методик, спрямованих на вивчення саме особливостей діадних стосунків у системі «мати-дитина». Бажано прокоментувати зазначені міркування.
3. Представлена в роботі детально виписана система запропонованих реабілітаційних заходів недоношених дітей в біо-соціальній системі «мати-дитина» безперечно заслуговує на окрему позитивну оцінку, однак виникає питання щодо доцільності включення опису великої кількості різноманітних технологій та вправ до основної частини роботи. На нашу думку, більш логічно це було зробити у додатках.
4. Робота значно виграла, якщо б при формуванні вибірки до основної та порівняльної групи були включені жінки та їх діти, які народилися з більшим ступенем недоношеності, що дало б змогу краще проілюструвати ефективність запропонованої програми. Також, попри загальну орфографічну та стилістичну вивіреність роботи, у тексті присутні мовностилістичні неточності та друкарські помилки.

Однак, зазначені зауваження принципово не знижують якості дисертаційного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Зброжик Євгенії Володимирівни.

Усе вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Зброжик Євгенії Володимирівни «Психоемоційні стани матерів з передчасними пологами як чинник постнатальних діадних стосунків» є самостійним завершеним науковим дослідженням, присвяченим актуальній проблемі сучасної психологічної науки, виконано на належному науково-теоретичному та методичному рівні, має комплексний і логічний характер, містить висновки і пропозиції, які характеризуються науковою новизною та заслуговують на практичну реалізацію та яке відповідає вимогам п. п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.09.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка Зброжик Євгенія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 – медична психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

О. В. Бацилєва